

BİR ÇERKES BOYU KABARDEYLERİN KÖKENİ VE YERLEŞİMİ

M.A. ŞAFİYEV

Çev. Murat Paşu

Kabardeylerin kökeni ve yerleşimi konusu hararetli tartışmalara, arkeolojik bulguların ve belli sayıdaki yazıl çalışmaların varlığına rağmen kesin bir sonuca bağlanamamıştır.¹

Bu kısa makalede eldeki verileri biraz daha ayrıntılandırmayı ve olanaklar ölçüsünde onlara bir şeyler katmayı amaçladık.

Ortaçağ sonrası dönemde Adıgelerle ilgili araştırmalar yapan Kafkasologlar, genelde Kabardeylerin kökeni konusunda olduğu gibi bizzat 'Kabardey' teriminin kökeni konusunda da güçlüklerle karşılaşılıyorlar.

L.İ. Lavrov 'Kabardey' teriminin ortaya çıkışının belirli tarihi koşullara, Adıge boylarının doğu kolunun Müslümanlaşması dönemine bağlanması gerektiğini, çünkü bu terimin 12-14. yüzyıllardan önce ortaya çıktığını ileri sürmenin hiçbir dayanağı olmadığını yazıyor.²

Kabardey Tarihi³ adlı kitapta yer alan Adıge araştırmacılarının makalelerinde bu terimin kökeni açıklanmıyor ve bir formülle sınırlı kalıyor: "Kabardey teriminin kökeni bilinmiyor, ancak rivayetlere göre bu terim Kabardey prensi Kabard Tambiy'in adından geliyor."⁴

'Rivayetlere göre' ifadesi bu açıklamanın doğruluğu konusunda kuşku uyandırıyor. Bu terimin kökeniyle ilgili birçok görüş var. Bunlardan ikisi üzerinde kısaca duralım: "Adıge Anıtları" kitabının yazarı A. Kafojev Kabardey teriminin kökenini, Müslümanların hacca gittikleri yer olan 'Kaaba' ve 'din' sözcükleriyle açıklıyor;⁵ bunu da şuraya dayandırıyor: Kabardey'de İslam'ın yayılmaya başlamasıyla (M.S. 14. yy.) Kabardeylerin buraya yerleşmesi zaman olarak uyuyor. Bu iki sözcük (Kaaba ve din) kaynaştırma sesi 'r' ile birleştirilirse Ka(a)bardin sözcüğü ortaya çıkıyor. Kafojev'in düşüncesine göre ilk önceleri coğrafi bir isim olarak ortaya çıkan bu terim daha sonra halkın da adı oldu. Kabardeyler kendilerini 'Adıge' olarak adlandırıyorlar. A. Kafojev'in bu fikrini kabul etmek mümkün değildir. Bu durumda Kabardeylerden önce İslamı kabul eden halkların da (Araplar ve Dağıstanlılar) Kabardin ismini almaları gerekmez miydi? Kabardey terimini, Prens Kabard'ın ismine 'Kabard'a ait' anlamını veren '-ey' iyelik takısını ekleyerek halkın kendisi yaratmıştır. Kabardey teriminin kökenini toponomi yardımıyla da açıklamak mümkündür. Örneğin Hatoşokuey köyünün ismi (eski Atajukino) Prens Hatoşokua'nın adından gelmektedir; adının sonuna '-ey' iyelik takısını eklediğimiz zaman 'Prens Hatoşokua'ya ait olan' anlamına gelen 'Hatoşokuey' olur. Şimdi eski bir kale olan Kuşmazikuey de Prens Kuşmazokua'nın adından gelmektedir. Birçok Adıge köyünün eski isimleri aynı bu şekilde türetilmiştir. Anzorey, İslamey, Dohuşikuey, Hatuey, Kuaşırkuey, Aşabey, Mısostey, Tijey, Tohutamişey, Kundetey, Astemirey, Kumjey, Dautokuey vd.

Kabardey örneğinde olduğu gibi bu şekilde yapılan köy ve mahalle isimlerine sadece Kabardey'de değil Adıgelerin yaşadığı diğer birçok yerde de rastlanmaktadır. (Karaçay-Çerkes'te, Adıgey'de, hatta Türkiye'de ve Suriye'de).

Kabardey halkının kökeni konusuna dönersek, dilbilimsel, etnografik, arkeolojik ve toponomik veriler Kabardeylerin, Adıgeylilerin ve Çerkeslerin geçmişte tek bir halk

¹ L. İ. Lavrov. "Kabardeylerin Kökeni ve Şimdiki Topraklarına Yerleşmeleri", Sovyet Ansiklopedisi, 1, 1956, s. 19-28.

² L. İ. Lavrov. A. g. e.

³ Moskova, 1957

⁴ M. Yermolenko. "Kabarda ve Balkarya Boğazları'nın Destan ve Söylenceleri", Nalçik, 1929, s. 16-18.

⁵ Rusçada Kabardeylere 'Kabardin' denmektedir. (ç.n.)

olduklarını ve bugünkü Kabardeylerin eski vatanlarının Karadeniz kıyısı ve Kuban çevresi olduğunu gösteriyor. Fakat yine de bu konuda birçok görüş var:

1) Mısır - Arap görüşü; 2) Hazar görüşü; 3) Kırım kökenli oldukları görüşü; 4) Ukrayna kökenli oldukları görüşü; 5) Stavropol Eyaleti'nin kuzey bölgesinden geldikleri görüşü; 6) Ryazan'dan geldikleri ve son olarak da Kabardeylerin yerli oldukları görüşü.

Öyle sanıyoruz ki bu tezler boş yere ortaya atılmamıştır. Gerçekten belirli tarihi zamanlarda Kabardeyler/Çerkesler adı geçen topraklarda bulunmuşlardır.

Mısır - Arap Görüşü

Eski doğu devletlerinin birçoğunda olduğu gibi Mısır hükümdarları da özel muhafız birlikleri için genellikle Çerkes, Abaza ve Megrellerden genç savaşçılar seçiyorlardı.⁶

1281 yılında Mısır kralı Kalaunid 12 bin genç Çerkes Memluk askerinin sahibiydi. 14 - 15. yüzyıllarda ordunun Çerkes kadrosu satın alma veya kiralama yoluyla tamamlanıyordu. Yakınoğu devletlerinde çeşitli milliyetlerden paralı asker kullanılması uygulamasının bazen bu devletlerin hükümdarlarını hayal kırıklığına uğrattığı bilinmektedir. Yabancı bir ülkede bulunan bu askerler kendi anavatanların unutmuyorlar ve askeri güç olarak üstünlüklerinin farkına vararak soygunlar, darbeler yapıyorlar ya da diğer devletler tarafından bozguna uğratılmış olarak anavatanlarına dönüyorlardı.⁷ Aynı olay 1517'de de oldu. Mısır'da Türkler tarafından yenilgiye uğratılan Çerkes Memluklar Kafkasya'ya dönmek zorunda kaldılar.

Bu olay Kabardeylerin Arap-Mısır kökenli oldukları görüşünün ortaya çıkmış olabileceği dönemle denk düşüyor. Arap harfleriyle Kabardey lehçesinde yazılmış, Adıgelerin tarihini anlatan bir kitapta Kırım hanları ve Türk sultanları tarafından desteklenen çıkarıcı Kabardey feodallerinin, Çerkes Memlukların vatanlarına dönmelerini kullandıklarını ve Kabardeylerin (en başta da prenslerin) kökeninin İslam'ın vatanı Arabistan ve Mısır olduğu görüşünü ısrarla yaydıklarını yazıyor, bu da bizim düşüncemizi destekliyor.

Mısır'dan dönen Çerkes Memluklar Müslümandılar. Fakat anavatanları Kafkasya'da o dönemde soydaşlarının bağlı olduğu Hıristiyanlığı veya putperestliği kabul etmek zorunda kaldılar.

"...Mısır göçmenleri Kafkasya'daki Adıgelerin inancını ve dilini kabul ederek onlarla tamamen kaynaştıkları zaman bütün Adıge kavimlerinin büyük saygısını da kazandılar" diye yazıyor Şora Noguma.⁸

Göçmenler Karadeniz'in Hahoy (bugün adı kaybolmuş bir nehir) nehrine kadar olan kıyısına yerleştiler.

Kabardeylerin Ukrayna Kökenli Oldukları Görüşü

Birçok Çerkesin Ukrayna'da yaşamış olduğunu doğrulayan belgeler vardır. Doçent D. Kokov bunu Rus vakayinamelerine dayandırıyor. Çerkassk sözcüğünün kökenini de şöyle açıklıyor:

"1282 yılında, Rusya'da Moğol egemenliği döneminde Kura Hanlığı yöneticisi Beştav'dan (Pyatigorsk) Çerkesleri çağırdı ve 'Kozak' adı altında büyük köyler halinde yerleştirdi. Fakat bu 'Çerkes Kazakları' çevrede soyguna ve yağmaya giriştiler. Bunun üzerine Kura Prensi Oleg, hanın izniyle onları Kura Hanlığı'ndan sürüp çıkardı. Uzun süre ormanlarda ve dere yataklarında barınan bu sürgünlere çeşitli Rus hanlıklarından pek çok avare de katıldı.

⁶ Helmuld. İnsanlık Tarihi. Sn. Petersburg, 1904, c. III, s. 687 vd.; Eski ve Şimdiki Konumuyla Mısır, kıs. I, St.Pb, 1843.

⁷ Şora Noguma. İstoriya adıheyskogo naroda (Adıge Halkının Tarihi), Nalçik, 1958, s. 110-111

⁸ Ş. Noguma. A.g.e.

Dnyeper kıyılarına ulaştıklarında buradaki hanlığın hükümdarından, Kanev'in aşağısında yerleşmek için toprak aldılar. Burada kendilerine bir şehir, daha doğrusu bir kale kurdular ve büyük kısmının kökeni Çerkes olduğu için buraya Çerkassk adını verdiler..."

Vakayinamede şöyle deniyor: "XV. yüzyılda Küçük Rusya (Ukrayna) Lehlerin eline geçince burada yaşayanlar (Çerkesler - N.Ş.) Lehler tarafından sıkıştırılmaya ve büyük kalabalıklar halinde soydaşlarının (Adıgelerin - N.Ş.) yanına geçmeye başladılar ve kısa sürede o kadar çoğaldılar ki köyleri Bug nehrinden onun ağzına kadar yayılıyordu."

Kabardeylerin Kırım'da Yaşamış Oldukları Konusu Tartışmalıdır

Birçok bilim adamı Kabardeylerin Kırım'da yaşamış olduğunu kesinlikle kabul etmiyor. Yazılı tarihi kaynaklar ve toponomi verileri, "Kabardeylerin Kırım'da yaşamış olduklarını ileri süren hiçbir hipotezin iler tutar tarafı yoktur ve tarihçiler tarafından ebediyen bir kenara bırakılmak zorundadır"⁹ diyen L.İ. Lavrov'un bu fikrine itiraz etmek için yeterli dayanağı sağlamaktadır.

Toponominin her halkın tarihinde birçok konunun aydınlatılmasında önemli rol oynayabileceği unutulmamalıdır. Toponominin de bir dili vardır.

Araştırmacı H.A. Porkşeyan, Kefe'nin 1475 yılında Türkler tarafından ele geçirildiği zamanı anlatıyor. Bu olayın görgü tanıklarından biri olarak şunları yazıyor: "Kefe alındıktan sonra, 7-8 Temmuz'da bütün Vallahlar, Lehler, Gürcüler, Çerkesler ve bütün Hıristiyanlar zincire vuruldular ve köle olarak satıldılar."

Kefe bütün Kırım kolonisinin ve Karadeniz'in başkenti oldu. Adıgelerin eski topraklarında 39 koloni vardı. Cenevizliler bütün bu kolonilerle canlı bir ticaret sürdürüyorlardı. Ortaçağ ticaretinin önde gelen araştırmacılarından V. Geyd, Prof. Brun¹⁰, G. Bratnau ve diğerlerinin verdiği bilgilere göre ticaretin en karlı kalemi köle ticaretiydi.

Kölelerin büyük kısmı Mısır'a ve diğer devletlere gönderiliyordu.

Köleleri Çerkesya'dan ve Megrelya'dan Mısır Memlukları'nın orduların ikmal etmek için götürüyorlardı. Bazı Memluklar ilerlemeyi ve devletin önemli mevkillerine gelmeyi başardılar. Son zamanlarda araştırmacılar tarafından gün ışığına çıkarılan belgeler Kırım'ın birçok şehrinde ve bu şehirlerin çevresinde aileleriyle birlikte Adıgelerin yaşadığını gösteriyor. Liman şehirleri Adıge savaşçılar tarafından korunuyordu. Birçoğu galyot kölelerinin başında gardiyanlık yapıyordu. Adıgeler genellikle filoda ve kalelerin garnizonlarında hizmet ediyorlardı.

1308 yılında Yunan Sinaksir'in sayfa kenarına 161 numara altında buna tanıklık eden bir not düşülmüş.

Kefe, Solday ve Çembalo şehirlerinde Varguzi veya Orguzi diye adlandırılan ve her şehirde kendi komutanları olan paralı atlı savaşçılar (muhafızlar) bulunuyordu.

21. bölümde, ilk maddede Orguzilerin komutanları hakkında şu hükümler yer alıyor: "Yasal olarak tespit ediyor ve tanıyoruz ki Kefe şehrinde kendisi ve iyi, sağlam bir at için ayda 150 asper alacak bir Orguzi komutan bulunacaktır. Bu komutan Orguzilerle birlikte konsolosun yanında bulunmak ve emir aldığı her seferinde onunla birlikte gitmekle yükümlüdür."

Aynı nizamnamenin 22. bölümünün 1. maddesinde Orguziler hakkında şunlar yazılmış: "Yasal olarak tespit ediyor ve tanıyoruz ki anılan Kefe konsolosunun yanında, ona refakat ve hizmet etmek üzere, mevcut geleneğe göre atı, kalkanı, yağmurluğu ve silahı olan iyi, usta ve güvenilir 20 Orguzi bulunmak zorundadır. Kefe şehri cemaatinden ayda 120'şer asper bağış alırlar ve hiçbiri köle olamaz."

⁹ L.İ. Lavrov. A.g.e. s. 28

¹⁰ Baron August von Haksthausen. Zakavkazskiy Kray (Kafkas Ötesi Krayı), St.Pb, 1857, s.2.

XIV. yüzyılın ilk yarısında Çerko'nun (eski Bosfor, şimdiki Kerç) hükümdarı Çerkes prensi Milen'di.

L.İ. Lavrov'un "Kabardeylerin Kırım'da yaşamış oldukları teorisinin dayanağı, bundan bazı efsanelerde bahsedilmiş olması ve orada Kabarda nehri ile Çerkes Kermen adıyla bilinen Ortaçağ kalıntılarının bulunmasından ibarettir. Bunlar en fazla ticari ilişkiler hakkında bilgi verebilir" şeklindeki görüşüne katılmak mümkün değildir.¹¹

Çerkeslerin Kırım'da yaşamış olduklarına dair açık ve dolaylı birçok kanıt vardır. Bilgin Pallas Çerkes Kermen ismini "Çerkeslerin Kalesi" olarak tercüme ediyor.¹²

İngiliz bilgini Profesör Klark bu kaleyi bir zamanlar Cenevizlilerin elinde bulunan bir Çerkes kalesi sayıyor. Adından da anlaşıldığı üzere içinde Çerkesler yaşıyordu.¹³

Adıgelerin bir kısmının Kırım'da yaşamış olduğunu destekleyen ondan fazla isim vardır. Geçmişte bu isimlerin birkaç kat daha fazla olduğuna şüphe yoktur.¹⁴ Araştırmacı Ter-Abramyan 'Çerkes' adıyla bağlantılı şu yerleşimleri ve yer adların sayıyor: 1) Çerkes Kermen köyü; 2) Kabarda Nehri'nde Çerkes köyü; 3) Yevpatopya Bölgesi'nde bulunan Çerkes köyü; 4) Alma Nehri'nde kurulmuş küçük bir köy olan Çerkes Eli; 5) Feodosya Bölgesi'ndeki Çerkes Togay (Çerkes Kıyısı) köyü; 6) Kara-Özan Nehri havzasında bulunan Çerkes Kir köyü 7) Çerkes Çokrak (veya Çorhah) pınarı 8) Beolok Lambata yakınlarındaki ormanda bulunan Çerkes Ho (veya Koş) vadisi 9) Gurzuf'daki bir derenin adı, Çerkes Dere 10) Polikastra'nın batısında bulunan dağın ve ormanın adı, Çerkes Dağ.

Eskiler hala geçmişte 'Çerkes' isimleri taşıyan birçok yeri hatırlıyorlar.

Şu halde 'Çerkes' isimlerinin Kırım'da, Ukrayna'da, Mısır'da, Altın Ordu'da ve diğer birçok yerde görülmesi tesadüf değil, buralarda Çerkeslerin bir kısmının yaşamış olmasıyla ilgilidir. Bu yerlere iç ve dış sebepler yüzünden teşkilatlı bir şekilde yerleşmiş olmaları mümkündür.

Toktay Han'ın (1290-1312) ve Özbek Han'ın (1312-1340) ve diğer hükümdarların ordularının içinde de Çerkesler bulunuyordu. 1380'de Kuliko meydanında Tatar ordularının içinde Adıgeler de vardı.¹⁵ 1395'de Tohtamış Han'ın orduları içinde de bulunuyorlardı; hatta Adıgelerin bir kısmı sürekli olarak Altın Ordu şehirlerinde yaşıyorlardı. Örneğin 1334 yılında hanlığın başkenti Saray Berke'de bir Adıge mahallesi vardı.¹⁶

Buralara yerleşen paralı askerler 'Çerkes Kazakları', 'Kazak Çerkesleri', 'Memluklar', 'Virguziler' veya 'Orguziler' gibi çeşitli isimlerle adlandırılıyorlardı.

İleri sürülen bu görüş çok sayıda gerçek olayla da destekleniyor. Hanlık yöneticileri ve diğer yöneticiler ele geçirdikleri toprakları ve sınırlarını korumak için büyük askeri üne sahip Çerkes süvarilerinden yararlanıyorlar ve bu cesur atlı savaşçıları devletin sınır bölgelerine yerleştiriyorlardı veya iyi bir ücret karşılığında taahhüt altına alıyorlardı.

Araştırmacı S.M. Solovyev şunları yazıyor: "Sınırdaki askeri nüfus olarak Kozakların varlığı doğaldı ve eski Rusya'nın coğrafi durumu açısından (sınırların her taraftan açık olması) bütün sınırlarda bulunmaları gerekiyordu ve gerçekten de buralarda Kozaklar vardı."

Çeşitli devletler bu amaçlar için Kozak Çerkeslerini kiralama veya satın alma yoluyla askeri hizmetlerine alıyorlardı. Dilbilimci C.Kokov 'Çerkes Kozakları' ismini şöyle açıklıyor: 'Kozak' adını Çerkeslere Moğollar vermiş olabilir; bu sözcük Moğolcada (Kalmık dilinde de) 'sınır koruyan' anlamına geliyor.

Moğol ve Kalmık dillerinde 'ko' zırh, 'zakiçi' bekçi, 'zah' ise sınır demektir. Bütün bunlar birleştirildiğinde Kozak sözcüğü 'sınırların sıkı koruyucusu' anlamına geliyor.

¹¹ L.İ. Lavrov. A.g.e., s. 21

¹² Kırım İçlerinde Gezi. ZOOİD, c. XII, s. 1

¹³ Ter-Abramyan. Kırım Tarihi. Feodosya, 1865, s. 65

¹⁴ A.g.e., s. 65

¹⁵ Tizenhausen. Belgeler Külliyyatı, c. II, s. 38, c. I, s. 231

¹⁶ Rus Vakayinamelerinin Tam Külliyyatı, c. III, s. 34

Cenevizli V.G. İnteriano (XV. yy. sonu-XVI. yy. başı) kendi gözlemlerine dayanarak Çerkes savaşçıları tasvir ediyor: "Çerkes savaşçılar olağanüstü dayanıklı ve cesurlardı. Sayıca üstün düşmanla göğüs göğüse muharebeye girmeden isabetli ve öldürücü oklarla düşmanı ok yağmuruna tutarlardı. (Ağır silahlı süvarilerin toparlanmasına fırsat vermeden düşman kuvvetlerini bölme ve ani hücum taktiği). Bütün bunlar Çerkes süvarisini düşmanın kuvvet olarak üstün fakat hantal ordusu karşısında çok hareketli ve menzil dış kılıyordu. Seyrek de olsa Çerkes birliklerinin içinde yaya savaşçılar da bulunabiliyordu. Fakat bunların süvarilerde bulunan silahları ve binek atları yoktu. Bu piyadeler yöreyi iyi bildiklerinden, özellikle dağlık arazide başarıyla savaşıyorlardı. Köylüler arasından toplanan bu piyadeler yorulmak bilmeden yürüyebiliyor ve kayalara çok iyi tırmanabiliyorlardı.

Kendilerini her taraftan çevreleyen Tatarlarla sürekli düşmanlık halindeydiler; hatta ticaret yapan Tatarları soymak için sık sık buz üzerinden Bosfor'u geçerdiler. Az sayıda Çerkes, Tatarların bütün bir ordusunu dağıttı, zira onlardan daha iyi silahlanmışlardı, daha usta ve daha cesurdular. Zihler (Çerkesler - N.Ş.) genellikle güzel ve endamlı olurlar ve bu nedenle Kahire'de en iyi Memluk sayılırlardı. Son derece konukseverdiler, misafiri ve ev sahibini 'konak' diye adlandırırlardı."¹⁷

İnteriano'ya göre "aniden baskına uğramamak için zırhlarının içinde ve silahları yanı başlarında uyurlar. Cömertliğe çok önem verirler ve silahlarıyla atlar dışında her şeylerini seve seve başkasına verebilirler; ancak atlarını ve silahlarını kimseye vermezler. Bazen her şeylerini bir at için feda ederler. Bu ülkede bu hayvana böyle saygı gösterilir."

Kabardeyler Karadeniz kıyısından ve Kuban'dan şimdiki topraklarına (Merkezi Kafkasya'ya) ne zaman yerleşmeye başladılar? Eldeki az sayıda belgeye dayanarak Kabardeylerin batıdan doğuya ilerlemesinin iki aşamada gerçekleştiği sonucunu çıkarabiliriz.

Birinci aşama 13. yüzyılın ikinci yarısında, ikincisi ise 14. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiştir. Şu gerçekler bunu desteklemektedir:

1) Rus vakayinamelerinde Rusya'da Moğol egemenliği döneminde, 1283 yılında Kura Hanlığı valisinin "Çerkesleri Beştav'dan (Pyatigorsk) çağırarak koruma hizmeti için Kozak adıyla köyler halinde yerleştirdiği" belirtiliyor.¹⁸

2) Rus vakayinamesinde Alan¹⁹ şehri Dedyakov'un Terek nehrinin öte tarafında, Daryal Geçidi dolaylarında, "Büyük Alan ve Çerkas Dağları'nın altında" kurulmuş olduğu yazıyor. Tatartup'a (Yukarı Culat) en yakın dağlar 1319 yılında 'Oset' ve 'Çerkas' adlarıyla biliniyordu. Kabardeyler şimdiki topraklarına bu sıralarda yerleşmeye başlamışlardır.

'Çerkas' isminin ancak Kabardeyler yeni yerlerine geldikten sonra kullanılmış olabileceğini yazan L.İ. Lavrov'un bu görüşüne tamamen katılıyoruz.

3) Birçok bilgin tarafından 1130 yılıyla tarihlendirilen Etok anıtı da Kabardeylerin batıdan doğuya harekete başlamasının 12. yüzyıldan önce olduğunu gösteriyor.

4) Ortalığı kasıp kavuran ilk Tatar-Moğol dalgası, bilindiği gibi 1222-1223 yıllarında geldi ve onların darbeleriyle Alan Devleti yıkıldı. 1235 yılında Kuzey Kafkasya'da yeni bir yıkıcı Tatar-Moğol istilası oldu. Fakat bu kez Tatar-Moğollar buralara yerleştiler ve 150 yıl süreyle burada kaldılar.

Tatar-Moğol ordularının istilası başladığında Alan Birliği feodalleşmenin genel sürecinin sonucu olarak feodal katmanlara ayrılma aşamasını yaşıyordu; bu süreci Adıgeler 12-13. yüzyıllarda geçirmişlerdi.

Bazı bilginler Kabardeylerin 13. yüzyılda Kuzey Kafkasya'da bulunmalarının mümkün olmadığını, çünkü bu toprakların o sıralarda başka kavimler tarafından işgal edilmiş olduğunu yazıyorlar. Buna cevap olarak E.İ. Krupnov'un şu sözlerini verebiliriz: "Kabardeylerin batıdan doğuya ilerleyişi hiç de barış içinde olmadı."

¹⁷ "Haftalık". No:32, 14 Eylül 1864. Bell, İnteriano, De Lukk ve Şarde'nin yazılarından.

¹⁸ "Rus Devleti'nin Coğrafya Sözlüğü", c. IV, Moskova 1805, s. 32

¹⁹ Eski Rus vakayinamelerinde Alanlar 'Yas' adıyla anılmaktadır. (ç.n.)

5) Karadeniz'den başlayıp Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'ndeki Ačka-Martinov bölgesine kadar uzanan arazideki Kabardey kurganları ve kurgansız mezarlar 13-15. yüzyıllarla tarihlendiriliyor.

Elde bulunan belgelerin analizi bizi şu sonuca götürüyor: Kabardeyler Merkezi Kafkasya'daki topraklarına yerleşmeden önce Karadeniz kıyısında ve Kuban bölgesinde yaşıyorlardı. Kabardeylerin Merkezi Kafkasya'daki topraklarda yaşadıklarına dair en makul tarih 13. yüzyılın ikinci yarısı, buraya yerleşmeye başlamalarının ise 10. yüzyıldır.

Kabardey kurganları ve toprak mezarları (Adıgey'de, Karaçay-Çerkes'te, Kabardey-Balkar'da ve Çeçen-İnguş'ta bulunmaktadır) 13.-15. yüzyıllarla tarihlendirilebilir ve bu bölgelerin mezar yapılarında temelde bir farklılık yoktur. Kazı yapılan kurganların hiçbirinde atla birlikte gömülme yoktur. Ölüler batı-doğu ekseninde, sağlam bir şekilde yerleştirilmiş olarak ağaç tabutlarda veya ağaç kütükleri içinde silahları, aletleri ve süsleriyle birlikte yatmaktadırlar.

Adıge tarihiyle ilgili mevcut kaynaklar bugünkü Kabardey, Adıgeyli ve Çerkeslerin geçmişte tek bir halk olduklarını tartışmasız ortaya koyuyor. Adıge halkının Kuban'da oluştuğu, yaşadığı yerler ve Kabardeylerin doğuya göçlerinin tarihi tarafımızdan bilindiğine göre, Kabardeylerin kökeni meselesini çözmek de zor olmayacaktır. Kabardeylerin eski yurtlarını gösteren kesin dilbilimsel, arkeolojik ve etnografik veriler vardır.

Kabardeylerin buranın otokton halkı olduğunu ispatlamaya çalışan bazı araştırmacıların fikrine katılmak da mümkün değildir. Bu teoriyi sadece arkeolojik bulgularla değil, diğer bilimlerin verileriyle desteklemek de zordur. Adıgeyliler, Çerkesler ve Kabardeyler geçmişte tek bir halktı ve aynı etnik topluluğu oluşturuyorlardı. Bunu hem dillerindeki hem de maddi ve manevi kültürlerindeki birçok ortak öge de göstermektedir.

Kaynak: Adıge Dil, Edebiyat ve Tarih Bilimsel Araştırma Enstitüsü, Cilt VIII, 1968
Kafkasya Gerçeği, Sayı 9, Temmuz 1992, s. 50-56.